د لمریز نظام پوهه

Ketabton.com

راټولوونکی: نعمت الله بریال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم: د لمریز نظام پوهه

ترتیب کوونکی: نعمت الله بریال

کال: ۱۳۹۹هـ ش

د خپریدو بڼه: الکترونیکي

ډیزاین: نعمت الله بریال

موبایل شمېره:0777073536

واټساپ:0777073536

فېسبوک: Naimat Ullah Baryal

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالــــۍ

هغوی ته چې په سختو ورځو کې يې زمه ملاتړ کړی دی!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له پاک خدای له دربار څخه ډېر شکر گزاره یم، چې ما ته یې ددې توان راکړ، چې خپلو هیوادوالو ته داسې یو کتاب وړاندې کړم، چې د هغه مطالعه په ننی نړۍ کې ډېره اړینه بولم

دغه کتاب زمه لومړنی هڅه ده، چې ترسره کوم یې، او غواړم دغه لړۍ نوره هم پر مخ یوسم

له دغه کتاب لوستلو وروسته به تاسې په دې وتوانیږی، چې د کایناتو د یوې برخې په اړه گټور معلومات ترلاسه کړئ. دغه کتاب په لومړي سر کې ما د یوې مقالې په بڼه تیار کړی وو، چې بیا وروسته دغو په زړه پورې معلوماتو دې ته وهڅولم، چې د کتاب په بڼه یې د یو لړ اضافي معلوماتو سره یو ځای خپور کړم.

دا چې ما مخکې یادونه وکړه، چې دغه زمه لومړی هڅه ده، نو دغه کتاب به هم بعضې نیمگړتیاوې ولري، نو په دې تمه، چې دغه نیمگړتیاوې راوبخښئ او له ما سره یې د سمون په خاطر شریکې کړئ

نور خپلې خبرې رالنډوم. د یو اباد او پرمختللي افغانستان په هیله!

نعمت الله بریال

13-01-2021

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

گڼه عنوان .... مخ

۱: ستورپوهنه څه ده؟ ۱

۲: د نړۍ پیدایښت ۱

۳: کهکشان(Galaxy) ۱

۴: لمریز نظام ۳

۵: عطارد(Mercury) ۴

۶: زهره(Venus) ۵

۷: ځمکه(Earth) ۷

۸: مـریخ (Mars) ۹

۹: مشتري (jupiter) ۱۱

۱۰: زحل (Saturn) ۱۴

۱۱: اورانــوس (Uranus) ۱۵

۱۲: نپتون (Neptune) ۱۷

۱۳: پلوتو(Pluto) ۲۰

۱۴: معلوماتي برخه ۲۲

۱۵: د ستور پوهنې اړوند ځینې لغات ۲۷

۱۶:مأخذونه ۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوري پوهنه څه ده؟

د ستورپوهنې تعریف: ستورپوهنه د ستورو پیدایښت، جوړښت، وضعیت.، فزیکي او کیمیاوي خواص، تحول او راتلونکی حالت د څیړنې او مطالعې څخه عبارت دی. ستورپوهنه لکه د نوروعلومو په شان د بشردپوهې د ډېرېږو سره تغیرمومي او په څو ځانګو باندې ویشل کیږی. د ستورپوهنی د مطالعې څخه زموږ اساسي موخه د آسماني توکو او آسماني پیښو پېژندل اوهمدارنګه په نړۍ اوطبیعت باندی حاکم نظم او د قوانینوکشف او پیژندل دي. په اوسني حالت کې، د بشر په ژوندانه هڅ یوعلم د ستورپوهنې په اندازه اغېزنه لري ځکه چې یوازې د ستورپوهنې د ځانګې په مرسته کولای شو ډېرو پوښتنوته لکه د نړۍ پیدایښت، د نړۍ راتلونکی او د ژوند امکان پرنورو سیارو باندې ځواب پیداکړو.

د نړۍ پیدایښت!

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې نظریې ورکړي دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله(ج) د نړۍ او ټول موجودات پیداکړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې د ننیو پوهانو هم دا منلې ده او هغه یې (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

کهکشان(Galaxy)

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وایي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراخیتا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کائیناتو کې تر اوسه لاندې کهکشانونه کشف شوي دي:

- د شیدو لار (پیو لار) Milk way کهکشان
- د اندرومیدا (Andromeda) کهکشان
- درې گونی (Trianglum) کهکشان
- قنطورس (Qanturis) گکهکشان

● باید په یاد ولرو چې، لمریز نظام د شیدو لار په کهکشان یوه برخه کې شتون لري . اوس راځو

لمریز نظام په لنډ ډول پېژنو:

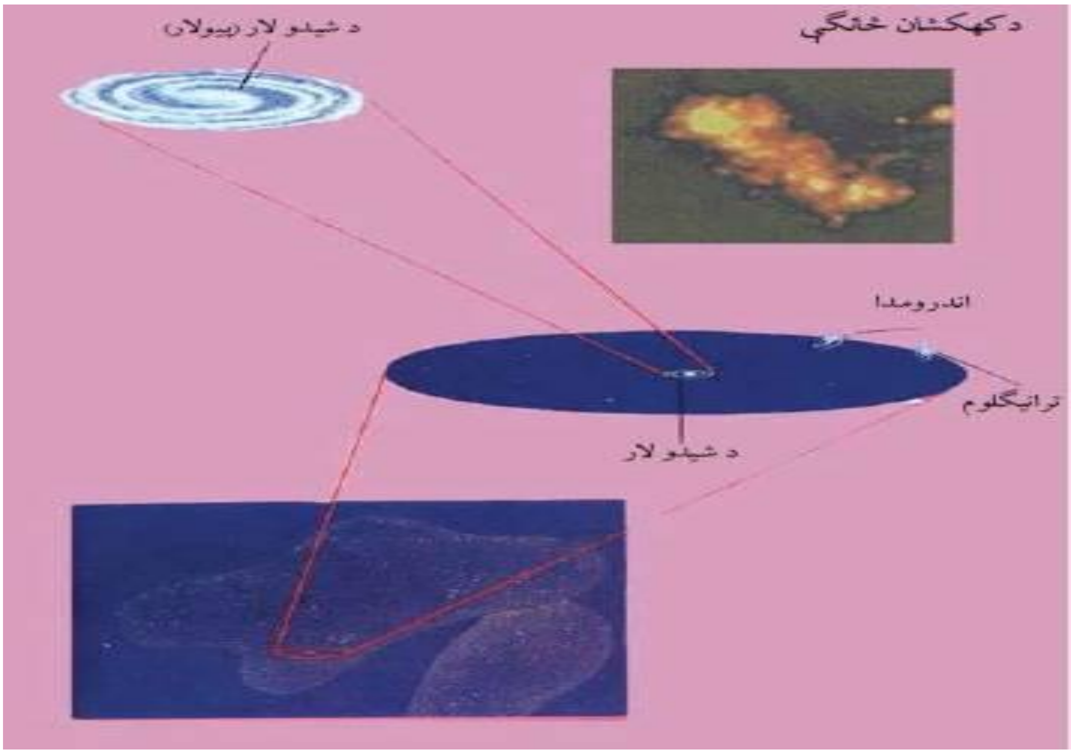

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمریز نظام

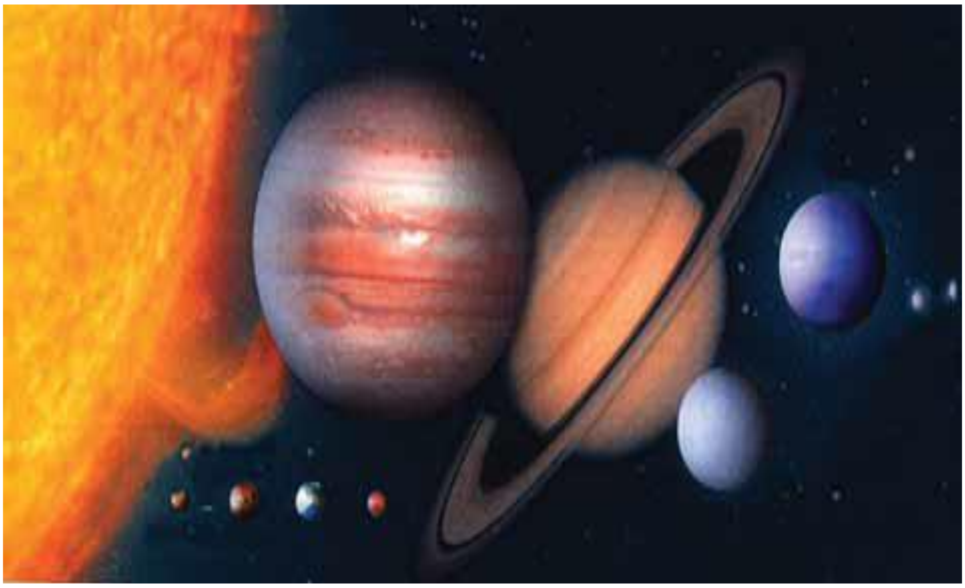

شمسي منظومه ډېر لرغونتوب لري، پوهان په دې باور دي چې لمريز نظام پنځه ملیارده کاله پخوا منځته راغلی دی.

۱۸۱ سپوږمۍ زموږ په لمریز نظام کې د سیارو چاپیره ځرخی چې د دی له جملی څخه ۱۷۶ دارې د اصلي سیارو چاپیره ځرخي باقي نور سپوږمۍ د پلوتو ، سرس او نورو څخه تاویږي چې ځینی سیارې لکه عطارد. زهره هیڅ سپوږمۍ نه لري او ه‌مدارنکه ۶۷ سپوږمۍ ځانته له مشتري چاپیره ځرخیږي.

لمريز نظام نهه اصلي سیارېلري چې عبارت دي له: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، اورانوس او زحل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عطارد(Mercury)

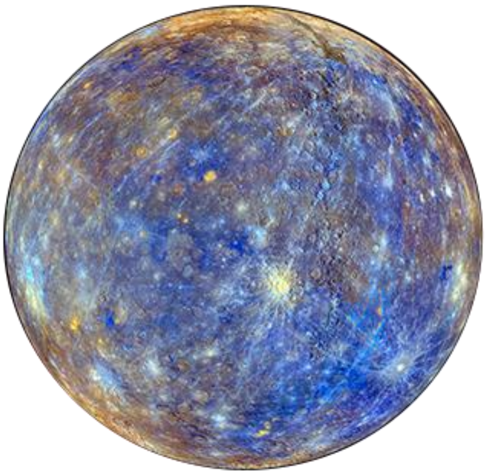

لمر ته تر ټول نږدې سياره عطارد ده. د هغې د ليدلو ډېر ښه وخت سهار وختي او د مازديګر مهال دی، خو کله چې لمر په آسمان وي بايد هېڅکله دغې سيارې ته ونه کتل شي، ځکه چې سترګو ته زيان رسوي، آن دا چې ممکن سترګې ړندې کړي.

له دې امله چې عطارد لمر ته نږدې ده نو له دې امله يې د تودوخې درجه د سانتي ګراد تر ۴۲۷ پورې رسيږي. دغه سيار اتمو سفير نه‌لري. يو اړخ يې لمر ته دی، ډېر ګرم دی، خو بل اړخ يې سوړ او ګنګل وي. نو له همدې کبله د عطارد د تودوخې د سانتي ګراد درجه د ورځې له خوا په منځنۍ توګه د ۱۹۰ څخه تر ۴۵۰ درجو پورې وي، او د شپې له خوا د سانتي ګراد تر منفي۱۸۰ درجو پورې رسيږي. دغه سياره جامده ده، او مخ يې د سپوږمۍ په شان د ژورو کندو لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره(Venus)

د سپوږمیو شمیر:0

کتله: د ځمکې 82%

قطر7520 : میله

کال:د ځمکې 225 ورځې

ورځ: 243 ځمکنی ورځې

د حرارت درجه:د فارنهایټ 850 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه دویمه سیاره ده، 67 میلیونه میله لریوالی لري.

زهره څه ډول سیاره ده؟

زهره د دوه اصطلاحاتو په کارولو سره په ښه توګه توضیح کیدای شي: توده او په وریځو کې پټه. دا وریځ زیاتره له کاربن ډای‌اوکساید څخه جوړه‌شوې ده چې شین کوریزې اغیزې لري او د لمر د تودوخې د اغیز له کبله یې پر دې سیارې د یوې لویې برستنې ښه غوره کړې ډله دې کبله زهره زموږ د شمسي نظام تر ټولو توده سیاره ده.دا سیاره له عطارد څخه هم ډیره توده ده چې د لمر سترګې ته څیرمه موقیعیت لري.

زهره هم د عطارد، ځمکې او مریخ په څیر خاورینه سیاره ده، په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه‌سطحه لري. جغرافیه یې یو څه د ځمکې د جغرافیې په څیر ده چې غرونه، وادي ګان، ارتفاعات او آتشفشانونه لري. دا سیاره په بشپړه توګه وچه ده،خو د ویلې شوې لاوا اوږده سیندونه په کې روان دي او په زرګونو آتشفشانونه یې پر سطحه رامنځته کیږي په زهره کې100 لوی آتشفشانونه رامنځته شوي‌دي چې هر یو یې 100 کلومټره او یا زیات مساحت نیولې دی.

زهره څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره د جسامت، کتلې او جاذبې له پلوه ځمکې ته ډېره ورته ده‌له دې کبله يې ځينې وخت د ځمکې خور بولي. خو د زهرې متراکمه اتموسفير او سخته تودوخه له ګڼو لارو د زهرې او ځمکې تر منځ توپيرونه راڅرګندوي. اوبه چې د ځمکې يوه اړينه برخه جوړوي، د زهرې پر سطحه نه موندل کيږي، ځکه چې تودوخه يې تبخيروي.

د زهرې په اړه مو څنګه معلومات ترلاسه کړي دي؟

څرنګه چې زهره دومره په آسانۍ سره ليدل کيږي چې ټليسکوب ته اړتيا نه لري، نو اړتيا نه ليدل کيږي چې سړی په دې فکر شي چې لومړی به چا ليدلي وي‌ځينو پخوانيو مدنيتونو فکر کاوه چې دا دوه سيارې او يا راڼه ستوري دي: يو د سهار ستوری او بل د ماښام ستوری دی. په 6مې قبل‌الميلاد پېړۍ کې يو يوناني رياضي پوه چې فيثاغورث نوميده وموندل چې دا عين سياره ده. ګاليليو بيا په 16 مه پيړۍ کې وموندله چې د زهرې سياره د لمر چاپيره مدار وهی.

د فضايي پلټنو له پيله راهيسې ګڼې فضايي بېړۍ د زهرې سيارې ته وليږل شوې‌ځينې فضايي بېړۍ ان د زه‌رې پر سطحه ښکته شوې او معلومات يې هم راوليږل چې د زهرې سطحه د وريځو لاندې څه ډول ښکاري. لومړنۍ فضايي بېړۍ چې د زهرې پر سطحه ښکته شوه د ونيرا (Venera 7) په نوم يوه روسي فضايي بېړۍ وه. بيا له 1989 څخه تر 1994 کاله پورې د مجيلان فضايي ماموريت له يوه رادار څخه په استفادې سره د زهرې سطحه په زياتو جزياتو سره وپلټله.

څرنګه چې زهره د ځمکې په مدار کې داخله ده، د لمر بريښنده وړانګې اجازه نه ورکوي چې د ورځې له لورې له ځمکې وليدل شي. خو د لمر پريوتو څخه وروسته او لمرختو څخه وړاندې د اسمان تر ټولو روښانه ستوری جوړوي. اصلا له سپوږمې وروسته همدا ستوری د اسمان تر ټولو روښانه ستوری دی

د زهرې په اړه په زړه پورې معلومات:

زهره په هغه مدار کې چې نورې سيارې چورلي، د ځت پر لور تاويږي.

ځينې ساينسپوهان په دې عقيده دي چې د ځت په طرف د زهرې څرخيدل د هغې لويې اغيزې له کبله رامنځته شوی دی چې وړوکې سيارې او يا لکۍ لرونکې ستورې پر ښندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زهرې پر سطحه د اتموسفیر فشار د ځمکې د اتموسفیر فشار په پرتله ۹۲ ځلې زیات دی.

زهره د لاوا یوازینۍ ځانګړنه لري چې د(Pancake) ګنبدې په نامه یادیږي او د لاوا یوه لویه ګنبده ده او جسامت یې (20 میله ارت او 3000 فټه لوړ دی).

زهره چې په لاتین کې وینوس په نامه یادیږي د رومیان په یوه معبود پسې نومول شوې ده. دا یوازینۍ سیاره ده چې د یوې ښځې پسې نومول شوې ده. دا د اته سیارو شپږمه لویه سیاره بلل کیږي.

ځمکه(Earth)

۱- ځمکه تر اوسه پورې یوازینۍ پیژندل شوې سیاره ده چې ژوند کول کې شونی دی د لمر پرته، نور ټول هغه شیان چې پر ځمکې ژوند کولو ته لار هواروي د اتموسفیر تر پردې لاندې دي خو پر ځمکې د ژوند کولو اصلي سرچینه لمر دی.

۲- که لمر د یوه وره (دروازې) هومره لوی وای، نو ځمکه به د کیلۍ د سوري هومره وای.

۳- ځمکه له لمر څخه د واټن له مخې دریېمه سیاره ده چې دا واټن ۱۴۹،۶ ملیون کیلو متره دی.

۴- د ځمکې یوه ورځ ۲۴ ساعته او کال یې هم ۳۶۵ ورځې دی. په ځمکه کې د وخت د تېرېدا سرعت په یوه ساعت کې ۱۶۷۴ کیلو متره [۱۰۴۰ میله] دی. دا په اصل کې د ځمکې د محوري حرکت سرعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې محوري حرکت څخه شپه او ورځ جوړېږي، او له شپو او ورځو څخه بیا اوونۍ، میاشت، کال او په لوی سر کې زموږ ژوند جوړېږي.

۵- ځمکه یوه ډبرینه سیاره (Rocky planet) ده چې مخ یې غرونو، درو، دښتو او ۷۱٪ اوبو (سمندرونو) پوښلی دی.

۶- د ځمکې اتموسفیر موږ له سا ړو، تودوښې، او د تشیال (Space) له بې هواتوب څخه ساتي. دا اتموسفیر ۷۸٪ نایتروجن، ۲۱٪ آکسیجن، او ۱٪ نور غازونه لري. دا ټول هغه توکي دي چې پر ځمکې د ژوندیو شیانو د ساکښلو لپاره اړین دي. ډېرې سیارې آن ځینې سپوږمیانې لا خپل اتموسفیرونه لري؛ خو یوازې پر ځمکې ساکښنه شونتیا لري.

۷- ځمکه یوه طبیعي سپوږمۍ او ۱۰۷۰ مصنوعي سپوږمکیانې لري چې په ټیټ مدار کې پر را چورلي. په دې کې د یوې سپوږمکۍ یوه برخه د افغانستان د مخابراتو وزارت هم رانیولې ده چې افغانسټ (Afghandat) نومېږي.

۹- ځمکه کړیانې (rings) نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـريـخ(Mars)

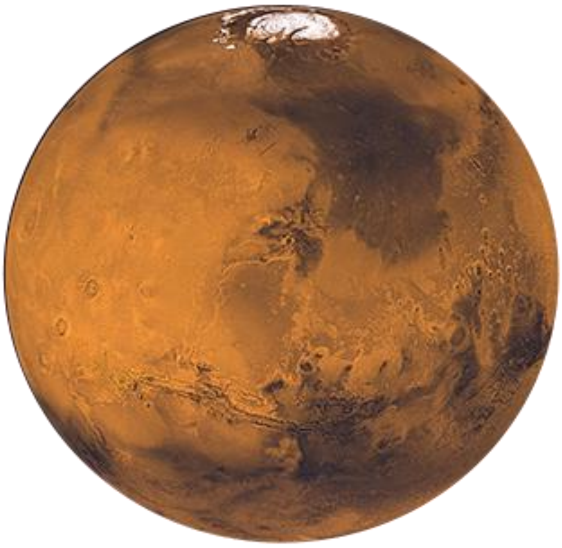

د سپوږمیو شمیر:2

کتله: د ځمکې 11%

قطر : 4217 میله

کال: د ځمکې 1.9کاله

ورځ: 24.6ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-190 څخه تر +60 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه څلورمه سیاره ده، 142 میلیونه میله لریوالی لري.

مریخ څه ډول سیاره ده؟ مریخ له لمر څخه څلورمه سیاره ده.

دا هم یوه خاورینه سیاره ده، په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه سطحه لري چې ګامونه پر اخیستل کیږي د مریخ سطحه وچه ده او زیاتره برخه یې پر یو ډول سور ګرد او سرو ډبرو پوښل شوې ده. له ځمکې څخه موږ ته مریخ سور ښکاري. مریخ په شمسي نظام کې تر ټولو په زړه پورې طبیعي جغرافیایي جوړښتونه لري. اولمپس غر چې اوس د یو غیر فعال آتشفشان شکل لري، د شمسي نظام تر ټولو لوړ غر بلل کیږي. دا غر د ایوریسټ غره درې چنده لوړ او د مریخ له سطحې۱۶ میتره پورته ولاړ دی د مریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل لوی جغرافيايي جوړښت يو لويه او ژوره دره ده چې د مرينريس Marineris وادي په نامه ياديږي. دا وادي په زرګونه ميله اوږدوه او ۴ ميله ژوروالی لري. د مريخ موسم مريخ زياتره وخت د دوړو او ګردونو ستر طوفانونه لري چې له چټک باد سره ملګري ديډ ګرد دغه طوفان د لمر په انرژئ رامنځته کيږي او دومره لويږي چې تر څو ميله لوړوالي اتموسفير ته ګردونه پورته کوي او د سيارې زياتره برخه نيسي. ځيني طوفانونه دومره لوی دي چې ان پر ځمکه هم د ستورپوهانو له خوا ليدل کيږي له ځمکې سره د مريخ مقايسه مريخ له ګڼو لارو له ځمکې سره ورته والی لري. د مريخ کال او ورځ د نورو سيارو د ورځ کال په پرتله ځمکې ته ډير ورته دي. مريخ د ځمکې په څير يوه خاورينه سياره ده. مريخ د قطر او کتلې له پلوه د ځمکې په پرتله يو څه کوچنی ده د ځمکې برعکس، مريخ يو خورا نازکه اتموسفير لري چې زياتره له کاربن څخه جوړ شوی دی له دې کبله مريخ د ځمکې په پرتله د فارنهايټ ‎-70 درجې سوړ دی. داسې شواهد موندل شوي دي چې د ځمکې په څير يو وخت د مريخ پر سطحه پرانستې اوبه په مايع شکل موجودې وې. ښايي ميلياردونه کاله پخوا د مريخ پر سطحه ژوند هم موجود وو. د مريخ په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ مريخ يو له هغو سيارو څخه دی چې مطالعه کول يې له ځمکې هم آسانه دي دا سياره خورا نږدې او څرنګه چې د ځمکې په پرتله له لمره لږ څه لرې ده، ليدل يې د شپې له خوا په آسمان کې آسانه دي. مرينر ۴(Mariner 4) هغه فضايي بيړۍ وه چې په 1969 کال کې يې د لومړي ځل لپاره د مريخ نږدې انځورونه راوړل. له هغې وروسته څو پلټونکو فضايي بيړيو له مريخ څخه کتنه وکړه ويکينګ ۱(Viking 1) ، ويکينګ ۲ (Viking 2) او پات فاينډر لينډرز (Pathfinder landers) د مريخ پر سطحه ښکته او د مريخ له سطحې يې موږ ته تصويرونه راوليږل او د مريخ خاوره يې همتحليل کړه. ښايي مريخ هغه لومړۍ سياره ده چې ښايي انسان په کې قدم ووهي. ګڼ خلک په دې ګومان دي چې دا کار ښايي په2020 کال کې ممکن شي. د مريخ په اړه په زړه پورې معلومات دا سياره د روميانو د هغه معبود په نامه نومول شوی دی چې دوی پخپله عقيده د جګړې خدای باله. يونانيانو به د خپل معبود پسې دې سيارې ته د بهرام يا "Ares" نوم اخيسته چې د دوی په عقيده د جګړې خدای وو. د مريخ دوه سپوږمۍ د فوبوس Phobos او ډيموس Deimos په نومونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادیږي. ځرنګه چې په مریخ کې کوم سمندر نشته، له دې کبله تقریبا د ځمکې هومره وچه سطحه لري
لرغونو مصریانو مریخ د هار دشر "Har dècher" په نامه یادوه چې د سره جسم په معنی دی. یو
شخص چې پر ځمکه ۱۰۰ پاونډه وزن ولري د مریخ پر سطحه یې وزن ۳۸ پاونډو ته راکمیږي. ځیني
ساینسپوهان په دې عقیده دي چې مریخ یو وخت په اوبو پوښل شوی وو.

مشتري(jupiter)

د مشتري سیاره

د سپوږمیو شمیر:63

کتله: د ځمکې د کتلې 318 چنده

قطر: 88846میله

کال: د ځمکې 11.9کاله

ورځ: 9.8ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-170 درجې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه پنځمه سیاره ده، 484 میلیونه میله لریوالی لري.

مشتري څه ډول سیاره ده؟

مشتري د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده او له لمر څخه پنځمه سیاره ده. د دې سیارې کتله د ځمکې په پرتله ۳۰۰ ځلې زیاته ده او د ټولو نورو سیارو د ټولټال کتلې دوه چنده زیاته ده.مشتري ته لویه ګازي سیاره هم وایي. دا ځکه چې د دې سیارې سطحه د هایدروجن ګاز له یوې ټینګې طبقې څخه جوړه شوې ده. د ګازي طبقې لاندې، د سیارې په ژور منځ کې فشار دومره لوړېږي چې هایدروجن پر مایع بدلوي او بالاخره یې فلز ته اړوي. د هایدروجن لاندې یوه ډبرینه هسته ده چې د ځمکې هومره جسامت لري.

د مشتري هوا:

د مشتري سطحه د لویو طوفانونو، بادونو، بریښنا او تالندې د شتون له کبله له سختو خطرونو ډکه ده. د مشتري پر سطحه رامنځته شوی یو طوفان چې د لوی سره خال(Great Red Spot) په نامه یادېږي د ځمکې درې چنده لوی جسامت لري په دې لوی سور خال کې له پېړیو راهیسې طوفانونه روان دي.د مشتري د سطحې طوفانونه له لمر څخه انرژي نه اخلي، بلکې د هغو وړانګو له کبله رامنځته کېږي چې مشتري یې خپله آزادوي.

د مشتري سپوږمۍ:

مشتري یو لړ په زړه پورې سپوږمۍ لري چې له منځه یې ګاني مید(Ganymede)، لو(Io)، اروپا(Europa) او کالیستو(Callisto) د یادونې وړ دي. دا څلور سپوږمۍ د لومړي ځل لپاره د ګالیلیو له خوا وموندل شوې او له دې کبله د ګالیلیو سپوږمیو په نامه هم یادېږي.ګاني مید چې د شمسي نظام تر ټولو لویه سپوږمۍ ده، جسامت یې له عطارد څخه هم لوی دی.لو سپوږمۍ په اتشفشانونو او لاوا کې پټه ده. خو له بلې خوا اروپا نومې سپوږمۍ په کنګل پټه ده او د کنګل لاندې د مالګینو اوبو لوی سمندر لري ځینې ساینسپوهان په دې اند دي چې ښایي د اروپا سپوږمۍ په سمندر کې د ژوند د شتون امکانات موجود وي. د مشتري چاپېره بېلابېلې سپوږمۍ دغه سیاره د پلټنو لپاره یو په زړه پورې ځای جوړوي

مشتري له ځمکې سره څه ډول مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشتري له ځمکې سره ډېر زيات توپير لري. لومړی دا چې د مشتري سطحه ګاز دی او هلته د دريدلو ځای نشته. دويم دا چې مشتري له ځمکې300 ځلې لوی دی او لږ تر لږه63 سپوږمۍ لري په داسې حال کې چې ځمکه يوازې يوه سپوږمۍ لري همداراز د مشتري پر سطحه يو درې سوه کلن طوفان روان دی چې ځمکه به په يوه شيبه کې له منځه ويسې. خوښ يو چې داسې طوفانونه پر ځمکه نه رامنځته کيږي!

څه ډول د مشتري په اړه معلومات ترلاسه شوي دي؟

څرنګه چې په اسمان کې څلورم روښانه ستوری دی له دې کبله انسانان د مشتري له شتون څخه څو زره کاله وړاندې خبر وو.ګاليليو په لومړي ځل په ۱۶۱۰ميلادي کال کې د مشتري۴ سپوږمۍ کشف کړې او بيا لږ مهال وروسته نورو ادعا وکړه چې په مشتري کې يې لوی سور خال کشف کړی دی.په 1973 کال کې پايونير 10(Pioneer 10) فضايي بيړۍ د مشتري تر څنګ تيره شوه او په لومړي ځل يې د نوموړې سيارې نږدې انځورونه‌واخيستل. د پايونير فضايي تحقيق وروسته وياجر۱ او ۲ (Voyager 1, 2) وليږل شول چې د لومړي ځل لپاره يې له نږدې څخه د مشتري د سپوږمۍ انځور واخيسته‌له دې وروسته بيا د مشتري تر څنګ زياتې تحقيقي الوتنې ترسره شوې. يوازينۍ فضايي بيړۍ چې د مشتري مدار ته داخله شوه د ګاليليو په نامه وه چې په 1995 کال کې بريالۍ شوه.

د مشتري په اړه په زړه پورې معلومات:

په رومي افسانو کې راځي چې د دوی په عقيده مشتري د خدايانو پاچا او د آسمان خدای وو او نوموړی معبود د يوناني معبود زيوس سره برابر دی.

په شمسي نظام کې تر ټولو چټکه چورليدونکې سياره ده. مشتري درې خو خورا تتې کړۍ لري.

مشتري يوه غښتلې مقناطيسي ساحه لري چې د ځمکې له مقناطيسي ساحې څخه۱۴ ځلې زياته ده.

که له ځمکې څخه وکتل شي مشتری د شپې له خوا په آسمان کې دريېم روڼ ستوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زحل(Saturn)

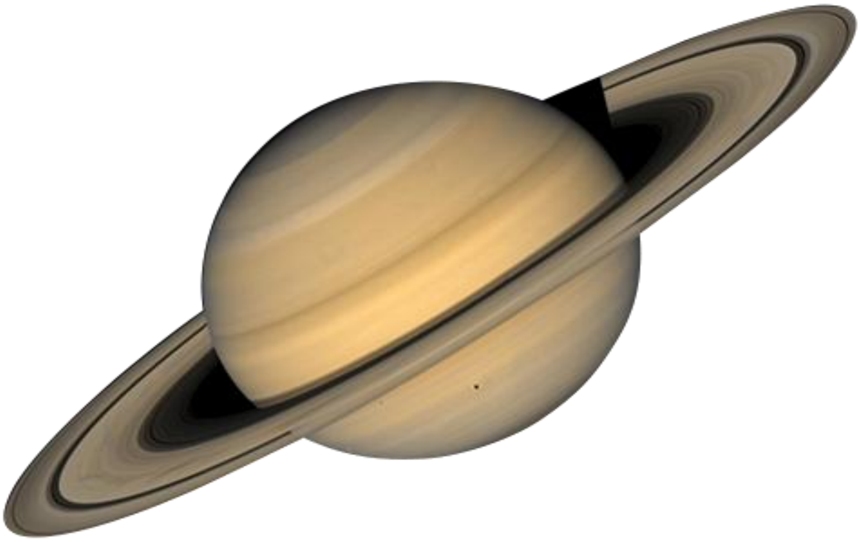

زحل له لمر څخه شپږمه سیاره ده. دا سیاره د ښکلي لويې چاپېره شوې کړۍ لپاره مشهوره ده.

زحل له مشتري وروسته د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده‌دا سیاره له مشتري څخه په قطر کې لږ څه کمه خو په کتله کې زیاته کوچنۍ ده‌زحل زیاتره له هایدروجن څخه جوړ شوی خو يو څه هیلیوم هم لري د زحل سطحه ګازي ده خو چې ژورځای بیا هایدروجن مایع کیږي او بیا په فلزیدلیږي. د زحل مرکز له یوې کلکې ډبرینې هستې څخه جوړ شوی دی په ټولیز ډول د شمسي نظام په سیارو کې زحل تر ټولو لږ کثافت لري. دا یوازینۍ سیاره ده چې کثافت یې له اوبو څخه کم دی، په دې معنی چې که په یو لوی سمندر کې واچول شي د اوبو پر سر پاتې کیدای شي د زحل سطحه د لویو طوفانونو تر څنګ د شمسي نظام تر ټولو چټک بادونه لري چې 1800 کیلومیتره پر ساعت حرکت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورانــوس(Uranus)

د سپوږمیو شمیر:21 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې 14.5 چنده

قطر: 31,763 میله

کال: د ځمکې 83.8کاله

ورځ: 17.2ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ-280 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه7مه سیاره ده،1.8میلیارده میله لریوالی لري.

یورانوس څه ډول سیاره ده؟

یورانوس له لمر څخه اوومه سیاره دہ دا سیاره له لمر څخه د زحل دوه هومره فاصله لريیورانوس هم د زحل او مشتري په څیر یوه ګازي سیاره ده خو د خپلې ګاونډۍ سیارې، نیپتون، په څیر ځیني وخت له کنګل جوړه سیاره بلل کیږي دا ځکه چې د دې سیارې زیاتره برخه له کنګل موادوڅخه جوړه شوې ده. له دې کبله یورانوس د شمسي نظام د ټولو سیارو په پرتله سوړ اتموسفیر لريډ یورانوس سطحه زیاتره له هایدروجن ګاز څخه جوړه شوې ده خو یو څه هیلیوم هم لري ګازي اتموسفیر د سیارې 25٪ برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. دا اتموسفیر طوفاني دی خو د زحل او مشتري هومره طوفانونه نه لري. له دې کبله د یورانوس سطحه دومره طبیعي جوړښتونه نه لري او یو نواخت ده.

هیښنده چورلیدنه:

د یورانوس یوه ځانګړنه دا ده چې په ځنګ چورلي. که تاسي لمر او د هغه چاپیره سیارې پر یوه جدول انځور کړئ و به وینئ چې ټولې سیارې د یوه چورلندي په څیر څرخیږي خو یورانوس د تشلي په څیر رغړي. زیاتره ساینسپوهان په دې متفق دي چې د یورانوس ځانګړې چورلیدنه له دې سیارې سره د یوه بل سیاره - ډولې جسم د ټکر له کبله رامنځته شوې ده، چې د دې سیارې د مسیر د بدلون لپاره یې کافي ځواک درلود.

له ځمکې سره د یورانوس مقایسه:

یورانوس له ځمکې سره ډیر توپیر لري دا یوه ګازي سیاره ده او سطحه یې له ګاز څخه جوړه ده.په دې معنی چې پر سطحه یې دریدل نه کیږي. څرنګه چې یورانوس له لمر څخه ډیر لرې پروت دی، نو د ځمکې په پرتله ډیر زیات سوړ دی له بله پلوه د لمر چاپیره د یورانوس د هیښنده چورلیدنې له کبله د دې سیارې موسومي فصلونه له نورو سره یو مخ توپیر لري لمر د 42 کلونو لپاره د یورانوس پر یوه مخ ځلیږي خو د 42 نورو کلونو لپاره بیا دا مخ تیاره وي.

د یورانوس په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟

یورانوس د لومړي ځل لپاره د یوه برطانوي ستورپوه ویلیم هرشل William Herschel له خوا ومونډل شو. هرشل یورانوس د یوه ټلیسکوب په مرسته کشف کړ. له هرشل وړاندې فکر کیده چې یورانوس به کوم ستوری وي. له هغې وروسته چې بیا یورانوس ته لومړنی فضایي تحقیق ولیږل شو په 1986 کال کې د وویاجر 2 فضایی آله وه. وویاجر 2 پخپله د یورانوس، د هغې د سپوږمیو او د کړیو تفصیلی انځورونه راوړل.

د یورانوس سیارې په اړه په زړه پورې معلومات:

یورانوس لومړنی سیاره ده چې د رومیانو د معبود پر ځای د یونانیانو د یوه معبود پسې نومول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یونانیانو په عقیده یورانوس د آسمان تر ټولو لوی خدای وو او له ځمکې مور سره یې واده کړی ووډا سیاره روښانه آبي وزمه شین رنګ لري چې دا رنګ په اتموسفیر کې له موجود میتان څخه اخلي.
یورانوس په سترګو لیدل کیږي یورانوس هم د زحل په څیر کړی لري خو دا کړی نازکې وا تیره دي. دا لومړنۍ سیاره ده چې په معاصر وخت کې د ټلیسکوب په مرسته کشف شوې ده.

نپتون(Neptune)

د سپوږمیو شمیر:13 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې17 چنده ده

قطر: 30,775 میله

کال:164 ځمکني کلونه

ورځ:16.1 ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ -235 درجې

لمر څخه فاصله: له لمر څخه 8 مه سیاره ده، 2.8 میلیارده میله فاصله لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون څه ډول سیاره ده؟

نیپتون اتمه او له لمر څخه تر ټولو لرې سیاره ده. د نیپتون اتموسفیر دې سیارې ته آبي رنګ ورکوي له دې کبله رومیانو پخپله عقیده د سیندونو د معبود په نامه ونوماوه(ځکه چې د سیند رنګ هم آبي دی).

نیپتون یوه ګازي سیاره ده، په دې معنی چې سطحه یې له ګازو جوړه شوې ده او د ځمکې په څیر کلکه ډبرینه سطحه نه لري. نیپتون د خپلې جوړه سیارې یورانوس څخه لږ څه کوچنۍ ده له دې کبله د شمسي نظام څلورمه لویه سیاره جوړوي. خو نیپتون په کتله کې له یورانوس څخه لږ څه غټ دی، له دې کبله د کتلې پر بنسټ دریمه لویه سیاره جوړوي.

د نیپتون اتموسفیر:

د نیپتون اتموسفیر زیاتره برخه له هایدروجن څخه جوړه شوې ده چې د هیلیوم یو کوچنی مقدار هم لري د نیپتون سطحه د لویو طوفانونو او ځواکمنو بادونو کور دی یو لوی طوفان هغه وخت د وویاجر 2 فضایي بیړۍ له خوا عکاسي شو چې په 1989 میلادي کال کې د دې سیارې تر څنګ تیریدله. ددې طوفان سیمه د لوی تور خال(Great Dark Spot) په نامه ونومول شوه. دا طوفان د ځمکې د جسامت هومره لوی وو.

د نیپتون سپوږمۍ:

نیپتون ۱۳ پیژندل شوې سپوږمۍ لري. د نیپتون تر ټولو لویه سپوږمۍ د ټریټونTriton په نامه یادیږي. نیپتون د زحل په څیر د کوچنیو کړیو یو سیستم هم لري خو دومره لوی نه دی چې ولیدل شي

له ځمکې سره د نیپتون مقایسه:

څرنګه چې نیپتون د ګاز یوه لویه سیاره ده، د ځمکې په څیر داسې سطحه نه لري چې قدم پر ووهل شي همداراز، نیپتون له لمر څخه ډیر لرې پروت دی له دې کبله د اړتیا وړ انرژي له لمر څخه نه بلکې له خپلې داخلي هستې څخه اخلي نیپتون د ځمکې په پرتله ډیر لوی دی که څه هم د نیپتون زیاتره برخه ګاز دی، خو کتله یې د ځمکې 17 چنده لویه ده. نیپتون له ځمکې ډیر زیات لوی دی.

د نیپتون په اړه معلومات څه ډول ترلاسه شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون د لومړي ځل لپاره د ریاضي د پوهانو له خوا کشف شو. کله چې ستورپوهانو وموندله چې د یورانوس سیاره د لمر چاپیره د چورلیدو پر مهال خپل وړاندیني مدار په ښه توګه نه تعقیبوي، په دې اند شول چې ارومرو کومه بله سیاره شتون لري چې له خپلي جاذبې سره دیورانوس سیاره کشوي. دوی یو څه نوري محاسبې هم وکړې او د نیپتون موقیعیت یې وموندیه 1846 کال کې یې وشو کولی چې نیپتون په ټلیسکوب کې ووینې او خپلې ریاضي محاسبې ثابتې کړي.

یوازینۍ فضایي پلټونکې آله چې په 1989 کال کې نیپتون ته ولیږل شوه وویاجر 2 وه. د وویاجر 2 له خواد اخیستل شویو نږدې تصویرونو په مرسته ساینسپوهانو وشو کولی چې د نیپتون په اړه لا زیات معلومات ترلاسه کړي.

د نیپتون په اړه په زړه پورې معلومات:

تر اوسه هم اختلاف دی چې نیپتون لومړی چا کشف کړ. دا د شمسي نظام تر ټولو سړه سیاره ده.

د نیپتون لویه سپوږمۍ چې ټریټون نومیږي، د دې سیارې د نورو سپوږمیو برخلاف د نیپتون چاپیره په څټ چورلي. دې ته معکوس مدار وایي.

د لوی جسامت سره سره د نیپتون د جاذبې قوه د ځمکې د جاذبې له قوې سره مساوي ده.

دا لومړنۍ سیاره ده چې د ریاضي اټکلونو له لارې موندل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتو(Pluto)

د سپوږمیو شمیر:3

کتله: د ځمکې د کتلې2%

قطر : 1450 میله

کال: د ځمکې 248کاله

ورځ: 6.4 ځمکنۍ ورځې

د حرارت درجه: د فارنهایټ-385 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه 3 - 5میلیارده میله لریوالی لري.

پلوټو څه ډول سیاره ده؟ تر ۲۰۰۶م کاله پورې پلوتو د شمسي نظام نهمه سیاره بلل کیدله‌په دې کال کې د ستورپوهنې نړیوالې اتحادیې(IAU) د سیارې یو رسمي تعریف وړاندې کړ د دې تعریف له مخې پلوتو د سیارې شرایط پوره نشو کړای او له دې کبله د یوې کوچنۍ سیارې په توګه لهسره ډلبندي شوه. پلوتو نسبتا کوچنۍ سیاره ګڼل کیږي ده چې جسامت یې د ځمکې له سپوږمۍ څخه هم وړوکی ده.فکر کیږي چې پلوتو د کتلې 50٪ د کنګل له یو منټال څخه جوړ شوی دی چې زیاتره د نایتروجن یخ دی او50٪ نور یې یوه ډبرینه هسته ده. پلوتو د لمر چاپیره یو ځانګړی مدار لري‌د لمر چاپیره د نورو اتو سیارو د دایروي مدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلافد پلوتو مدار بیضوي دی. لمر ته په تر ټولو نږدې نقطه کې پلوتو تقریبا 2.8 بیلیونه میله لرې موقیعیت لري. او په لرې نقطه کې یې له لمر څخه فاصله5 بیلیونه میله ته رسیږي لمر ته په نږدې نقطه کې پلوتو یو نازکه اتموسفیر لري. خو کله چې پلوتو له لمر څخه لرې وي دومره سړیږي چې اتموسفیریې لاندې ځمکې ته لویږي. پلوتو درې سپوږمۍ لري: چې چیرونChiron ، نیکس Nix او هایدرا Hydraنومیږي. تر ټولو لویه یې چیرون ده. دوه نورې سپوږمۍ ګاني یې په دې وروستیو کې موندل شوي دي. پلوتو او سپوږمۍ یې د کویپیر کمربند Kuiper belt یوه برخه ده.

پلوتو څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

پلوتو د ځمکې په څیر یوه کلکه ډبرینه سطحه لري. دا سیاره له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له لمر څخه دومره لرې ده چې له لمر څخه ډیره لږه انرژي اخلي او بې کچې سوړ دی.

د پلوتو په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ تر نږدې 100 کلونو پورې ساینسپوهان په دې ګومان وو چې د نیپتون هاخوا یوه نهمه سیاره هم شتون لريدا ګومان د نیپتون او یورانوس په مدار کې د بدلونونو پر اساس شوی وو چې پر دې دواړو سیارو د یوې لویې کتلې د فشار له کبله رامنځته شوي وو دوی دا مرموزه نهمه سیاره د X په نامه ونوموله. په 1930 میلادي کال کې یوه ځوان ستورپوه، کلاید تامبا Clyde Tombaugh د یو کال پلټنې وروسته د X سیاره وموندله. له دې وروسته بیا د پلوتو په اړه ډیر نور معلومات ترلاسه شول خو دا ټول یوازې د ټلیسکوب په مرسته وو.

په زړه پورې معلومات: د پلوتو هیښنده مدار د لمر چاپیره د نیپتون مدار غوڅوي په پایله کې یې د248 کاله اوږد مدار پر مهال پلوتو د 20 کلونو لپاره له نیپتون څخه لمر ته نږدې وي. پلوتو د یوې ۱۱ کلنې نجلۍ له خوا ونومول شو چې ونیشیا بورني Venetia Burney نومیدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوماتي برخه

په لمریز غونډال کې تر ټولو لوړ اورغورځوونکی غر په مریخ سیاره کې د الیمپوس غر دی

که نوموړي غره د ځمکې پر مخ شتون درلودای؛داریزونا ایالت مساحت یې ټول نیوه.

●●●

که ۶۶ میلیونه کاله شاته راوګرځو دیوې وېروونکې صحنې ننداره به وکړو

د چېکشلوب په نوم د یوه هسکاڼی له ځمکې سره ټکر ۱۴کیلومتره اوږدوالي لري، د مکزیک هېواد

یوکاتان ټاپو کې !

دغه دې چېکشلوب هسکاڼی ځواک له ۷ میلیارده اټومي بمونو سره برابروالی لري یواځې په څو دقیقو

کې یې کابو ۴۸زره متره مکعبه خاوره د ځمکې په خاوریال بې ځایه کړې .

د دې هسکاڼی ټکر ځمکې د تودخې درجه ۵ برابره ټیټه کړه.

او تر ۱۰۰زره کلونو پورې یې دوام وکړ. دلیل یې دا و چې د ځمکې بادیال (atmosphere) دوړو ،

ګردونو او لوګیو پوښلی و ځکه دې لمر وړانګې ځمکې ته نه رسېدې ، او په ټوله ځمکه کې یو په کلونو

کلونو ژمی و. دایکوسیستمي ته یې هم بدلون ورکړ یاني داچې۷۵سلنه ژوري حیوانات د ډایناسورانو په

ګډون له منځه ولاړل.

●●●

چین په دې وروستیو کې مصنوعي لمر جوړوي:

د ۲۰۱۹ز- کال نومبر په میاشت کې چینایي څېړونکو یو پرمختللی راکتور په ازموینه‌سره مخ پر

وړاندې ولاړل د توکامک (EAST) په کارونه یانې د وربځې رسونې په لړ کې وپیژندل شو، یو

مصنوعي لمر اټومي همویلونګ یا هجوشۍ رول ولري اټومي همویلونګ چې په واقعي ډول سپک یا

انرژۍ تولید کړي دلمر بنه غوره کړه، همدا راز چې بریښنایي تودوخه یې ۱۰۰ میلیون سانتیګراډ ته

لوړه شوه او اټوم یې په همویلونګ بدل کړ.

چینایي لوړپوړو څرګنده کړي چې دوی د مصنوعي لمر په جوړونه کې تر دې مهاله بریالي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچين ملي اټومي شرکت (CNNC) مقام په يوه کلنۍ ناسته کې زياتوي توکامک (M2-LH) د جوړښت لړۍ به ډېر ژر پای ته ورسوي.

دوان رسنيو ته وويل: د مصنوعي لمر پلاسما په عمده ډول الکترونونو او يونونو څخه جوړ شوی دی،د هغه څه پر بنسټ چې(Global Times) مطرح کړی،په چين کې د توکامک ماشين وکولای شول چې تودوخه ۱۰۰ ميليونه سانتيګراد درجې د پلاسما په هسته او د يون په تودوالي کې۰ ۵ سېلسيوس درجې ته لوړه کړي لاره پيدا کړه، دا يون ده چې انرژۍ او سپک توليدوي.

دوان زياتوي توکامک M2-LH چې کولی شي تودوخه ۱۰۰ ميليونه او ۵۰ سېلسيوس درجې ته رسوي د لمر د يون;له دوخې کابو ۷ ځلې تود دی.

نور ډېر څه په لاندې سرچنې په برېښنټر کې ولولۍ!

●●●

که سپوږمۍ د ځمکې لور ته د ځمکې دې راکښوان ځواک کښ کړي له ځمکې سره ټکر نه کوي بلکې د زحل سيارې غوندې کړۍ (حلقه) د ځمکې پر شاوخوا پنځوي .

هغه مهال شوني ده ددې کړۍ سيوری د لمر ترنځې(کسوف)ښکارنده (پديده) ورڅخه تر بل هر وخت زياته رامنځته شي ، يا داچې هر ماښام پرې د ځمکې سيوری يانې د سپوږمۍ ترنځه راشي.د لمر او سپوږمۍ ترنځه همدا ډول يوه معمولي ستوروينزه پېښه ده .

●●●

د امريکايي فزيکپوه مېچيو کاکو د غږاوی (Diologe): د يوې هېښوونکې وينا ژباړه:

د ځيرکواو پرمختللو دوديالانو(متمدينو) شتوالی زموږ په اسمانلاره ستورتليځ Milk way (galaxy)کې شوني ده شتون ولري، د هغوی شتوالی چې ډېر ځيرک دي کېدلی شي تر موږ ميليونونه کاله وړاندې او پرمختللي وي، ښايي هغوی ته نورې په خپلو مېشتوړ استوګنيزو سيارو کې د سپک او انرژۍ زېرمې ور تشي شوې وي ښايي نور د ژوندوړ سيارو د لټون په موخه د پرختللي ټيکنالوژۍ او يا د ستوروينو /هسکوينو(تلسکوپ) د کاروني په لړ کې زموږ سياره ومومي، ځکه چې د ژوندوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوګنیزه سیاره له واټنونو لېرې ځایه ځرګنده وي، هغه داچې اوبه رنګه بربړې ځنګلونه لري که چیرته هغوی د سل رڼاییز کال(Light year) په واټن سره لېرې وي د ځمکې سل رڼکاله پخوانی انځور به هم همداسي ووینې، ددې سپړنې په لړ کې هغوی هڅېږي او د خپلې پرمختللې ټکنالوژۍ پر مټ کولی شي ځمکې ته راشي .

زمونږ به لویه هیله داوي چې هغوی سوله غوښتونکي ویزمونږ لپاره به ډېر غوره وي چې سوله ییزې میلمستیا ته یې هرکلی وکړو که چیرته هغوی جنګیالي وي زمونږ لپاره به ډېرې بدې اغېزې ولري.

●●●

لومړنی کس چې د سپوږمۍ پر مخ یې پښه کېښوده« gnortsmrA lieN »و، که وغواړو چې د نوموړي نوم په اوښتي ډول یا برعکس کړو یانې«mrA lien» که له کیڼ لورې ولولو نو«neila rm » نوم ورڅخه جوړېږي چې مانا یې ښاغلی تشیاژواکی(اقای بیګانه یا ښاغلی فضایي مخلوق) راځي.

●●●

ټول ستوري چې تاسې د شپې لخوا وینئ،هغه یواځې په دې وړه زېږه دایره کې شتون لري.

هر ګوره چې دا په پینې کې یو بځرې هم نه ده. له دې دایرې هاخوا په لغړو سترګو یواځې اندرومیدا ستورټلیځ لیدلی شئ نور هېڅ ځیز د لیدو شونتیا نشته چې ویې وینئ

●●●

که یو ناځاپه د راکښون ځواک(جاذبې قوه) له منځه ولاړ شي په هسک اسمان کې به ټول ستوري چاودنه وکړي ،ځمکه به هم په بشپړ توګه پر هر لورې وښیندل شي ،مونږ به هم له ځمکې څخه پر ساعت زرهاوو کیلو متره چټکوالي سره ناڅرګند لور ته وخوځېږو ان څه چې د ځمکې پرمخ کانې غرونه هر ډول توکي پر یو بل لور ارتاو شي.

●●●

د پینې (Universe)غځېدون(انبساط) دومره پراختیا لري چې د انسان ذهن نشي کولای د هغې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراختیا په اړه حقیقي درک وکړي .

شوني ده انسان ته يې د پراخوالي اندازه د یوه پلن غوړي ،کلیسا یا ونې په بڼه بسنه وکړي ،هېښنه ده خو کله چې ذهن د نوموړې دابعاد او پراختیا په پاره واندي؛ د خپل شعور او څېړنې ځواک له لاسه ورکوي د پيڼۍ واړه پراختیا او غځېدون په اره بڼه نه دی څرګند شوی ؛چې څومره پراخه ده ، خو ډېرې ځېرندلې(Research Group) په دې اړوند هڅې کوي تر څو ددې لپاره یو ځواب وموميې

که تاسې د شپې لخوا هسک ته وګورئ ۱۳.۸ میلیارده رڼاییز کال په واټن سره لېرې د تشیا(کهان-پيڼۍ) دې شالید(زمینه) ځلا لیدلی شئ ،ځکه دا تر ټولو لېرې ځلا او رڼا شمېرل کېږي چې موږ يې وینو،هېښنه ده چې رڼا د پيڼۍ(Universe) دې پای ته رسېدو رڼا نه ده .

دا سکالو(موضوع) په پام کې ونیسئ چې دې ټوپنۍ(cosmos) میلیاردونه کاله کېږي دې رڼا په څېر چټک غځېدون (منسبط) کوي.

ترکومه چې تاسې ټاکلي رڼا او بربېښنده ځلا وینئ هغه دې ټوپنۍ پوله نه ده ، له دې وړاندې نوره هم پراخه ده، خو موږ ته يې رڼا لا تراوسه نه ده رسېدلې .

یانې داچې ټوپنۍ دومره پراختیا لري چې موږ پکې یو ووړ بڅری هم نه یوو ، د ټوپنۍ د پراختیا او غځېدون په اندول د تشیال پېر (Space time) پربنسټ موږ تراوسه د ځمکې پرمخ یوه ثانیه ژوند هم نه دی کړی. ددې الواک(تیوری) پربنسټ د ډانګلیو(ډایناسورانو) له پېر (دوران)څخه تر اوس د ځمکې منګ(عمر) ۵ دقیقې شوی ده.

فزیکپوه پیټ ادواردز

●●●

لمریز توپانونه ځمکې ته خطر پېښوي:

څېړونکو ۷۰ کاله وړاندې ددې لمریزو توپانونو لپاره د څېړنې په موخه ازموینتي وسایل وکارول‌د هاغو څېړنو له کبله يې وکولی شول دا جوته کړي چې دلمریزو توپانونو خطرونه د بربېښنایي توکو سره د بېلابېلو اړیکو په لړ کې خطر پېښوي ، بربېښنایي شبکو ،سپوږمکیو ، هوایي ترافیکو ، راډیویي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سګنالونو،ټلويزيوني، او مخابراتي شبکو لپاره د خطر ګواښ دی.

د لمريزو توپانونو شديدې نومونې چې په وړاندې پېر کې رامنځه شوي د برېښنا د پرېکيدو لامل شويپه۱۹۸۹کې کاناډادکبک او په ۲۰۰۳ کال د سويډ په مالمو کې برېښنا دپرېکېدو لامل شوی دی.

اوسمهال څېړونکي په دې اړه بنيي چې لمريز توپانونه شوني ده تر دې هم ځواکمن شيترکومه چې يې مېنجنه او اندازه ګيري شوي، د ملګرو ملتونو په مشری د هلنډ د ليد پوهنتون څېړني بنيي، کوم کنګلونه چې په ناباوره توګه سره بېل شويد څېړونکو په وينا هغه کنګلونه چې ډېر پنډ ول هم په لرغونپېر کې د لمريزو توپانونو په لړ کې اوبه شوي د له ګرلنډ څخه بهانده راغلي کنګلونه چې بېل شويهم ۱۰۰زره کاله وړاندې پنځېدلي دي، په دې اړوند ويل شوي چې دېته په ورته ډول لمريز توپانونه په۶۶۰ زيږديز کال کې هم رامنځته شوي.

د لند پوهنتون د ځمکپوهنې استادرېموندماچلر وايي:که ياد لمريز توپانونه په اوسنی پېر کې رامنځته شي کولی شي ددې نوې ټولنې لپاره بدې اغېزې ولري ، دده په وينا نوې څېړنې موږ ته دا بنيي چې څوځلې پېښو دا څرګنده کړه چې لمريز لوی توپانونه پېښ شوي او هم پېښېدونکي دي د رېموندماچلر په وينا زموږ څېړنو کې د پخوانيو ونو کلني رشد او د کنګلونو په هسته کې لمريزو لويو توپانونو نښې څرګندې دي چې په ۷۷۵ او ۹۹۰ زيږديز کلونو کې پېښي شوې دي.

لمريز لوی توپانونه بنايي کم پېښ شي خو د نويو څېړنو پر بنسټ دا پېښي د لمر له مکررو شديدو فعاليتونو څخه نښان ورکوي ،ددې پېښي د مخنيوي په پار بايد د خونديتوب لارې ولټول شي، د رېموندماچلر په خبره تر اوسه چې درې لمريز لوی توپاونه کشف شوي د ځمکې پر مخ يې بدې اغېزې بنيندلي دي موږ بايد دغه پيښه يوه وړه ستونزه ونه ګڼو ددې پيښي لپاره بايد بشر چمتوالی ونيسي تر څو په بريښنايي توکو پورې اړند ډېر اطلاعات له لاسه ورنه کړي په اړه يې نورې د حل لارې ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستور پوهنې اړوند ځینې لغات

شماره	لغات	معنا
۱	AU, Astronomical Unit	ستوروینیز یوون واحد نجوم
۲	Phenomena	ښکارنده، پېښه، پدیده
۳	Lithosphere	ډبرپال، لېتوسفییر
۴	Milk way	آسمان لار، شیدو لار
۵	Bow Star	دستورو تال، ستورتال
۶	Milk way Bow	اسمانلارې تال
۷	Galaxy Bow	ستورتلیځ تال،کهکشان تال
۸	Space	فضا
۹	Galaxy	ستورتلیځ،کهکشان
۱۰	Nebula	لوګیځه ،سحابي
۱۱	Meteoroid	هسکانی، اسماني ډبره
۱۲	Habitable	سکونت،داوسېدو وړ
۱۳	Black hole	تور غار، سیاچاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلا	Vacuum	۱۴
ځمکېوله، د ځمکي مشابه	Like earth	۱۵
ستوروزمه، متشابه ستاره	Similar to Star	۱۶
سپوږمی وزمه ،شبیه ماه	Similar to moon	۱۷
ځمکوزمه، ځمکېوله شبیه زمین	Similar to earth	۱۸
ستوروین وږی، پرېوني	Pleiades cluster	۱۹
ستوروینیز،نجومي	Sidereal, Astronomical	۲۰
ستوروینیز ورځ، نجومي ورځ	Sidreal day	۲۱
ستوروینیزه میاشت، ماه نجومي	Sidereal month	۲۲
ستوروینیز پېر، نجومي زمان/دوره	Sidereal time	۲۳
ستوروینیز کال، نجومي کال	Sidereal year	۲۴
ستوروین یوون، دنجوم واحد	Astronomical unit	۲۵
سپوږمیز ستورتلیځ، کهکشان اقماري	Galaxy satellite	۲۶
پنځباندی ستورتلیځ، کهکشان ماورای	Meta galaxy	۲۷
راکبنيز ځواک، جاذبي قوه	Pgravitational force	۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	Icy object	کنګتوکي ،اجرام يخي، کنګپژی یخمکی
۳۰	Constellation	ستوروينتوکی، ستوروينپژی،صورت فلکي
۳۱	Super nova	ستورينه لوګيځه/درنه وريځ، ابرنواختر
۳۲	Super cluster	شهتليځ / ستوروين وړی ، لوی کهکشان

پــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

(1) www.facebook.com/ستور پوهنه

(2) www.nasa.gov

(3) www.google.com/درخت دانش

(4) د لسم ټولګي جغرافيه

(5) moc.yliadecneics

(6)

nus-laicifitra-na-ngised-srehcraeser-esenihc/moc.trelaecneics.www//:sptth

noisuf-raelcun-scimim-taht-

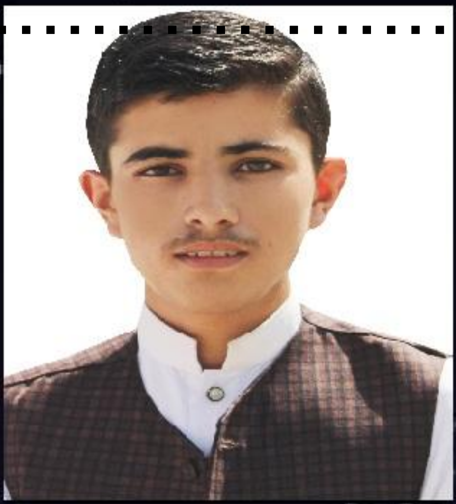

ژوند لیک

نعمت الله بریال د خوست ولایت په مرکز کې زیږیدلی دی، په اصل کې د خوست ولایت په موسی خیلو ولسوالۍ پورې مربوط دی. خپلې لومړنۍ زده کړه یې د غرغښت عالي او مرکزي لیسه کې پیل کړې. اوس مهال د غرغښت عالي او مرکزي لیسې په یوولسم ټولګي کې زده کړې کوي. نوموړی د ښه استعداد په لرلو سره د ښوونځي تر څنګ په نورو برخو کې هم ډېرې لاسته راوړنې لري.

په انګلیسي ژبه هم برلاسی دی، او په دې برخه کې دوه تصدیق نامې د خوست نوموتو تعلیمي مرکزونو څخه لري. او ددې تر څنګ په کمپیوټر هم تر یوه حده برلاسی دی او په دې برخه کې هم سندونه لري. د لمریز نظام پوهه دده لومړنی اثر دی، چې په بریښنایي ډول خپور شو. او په دې برخه کې د نورو کتابونو د خپورولو اراده هم لري.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library